

Ryszard Brykowski

O skansen dla regionu radomskiego

Ochrona Zabytków 24/3 (94), 207-210

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O SKANSEN DLA REGIONU RADOMSKIEGO

Staraniem Okręgowego Konserwatora Zabytków i Miejskiego Oddziału Stowarzyszenia „PAX” w Radomiu oraz Zespołu Chemii ZZG „INCO” w Warszawie, odbyła się w dniach 17 i 18 marca 1971 r. ogólnopolska konferencja poświęcona ochronie i konserwacji zabytkowych obiektów architektury i budownictwa drewnianego regionu radomskiego¹. W konferencji wzięło udział ok. 70 osób, reprezentujących środowiska naukowe, konserwatorskie i muzealne z Katowic, Kielc, Radomia, Rzeszowa, Sanoka, Sreńniawy, Torunia i Warszawy.

Po powitaniu przybyłych przez sekretarza Miejskiego Oddziału „PAX” w Radomiu, mgr Janusza Batkowskiego, przewodnictwo obrad objął przed południem sekretarz Wojewódzkiego Oddziału Stowarzyszenia „PAX” w Kielcach, Józef Knapik, a po południu wicedyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, mgr Stanisław Brzostowski. W prezydium konferencji, obok obu przewodniczących obrad, zasiedli: Mieczysław Lipko — dyrektor Zespołu Chemii ZZG „INCO”, mjr Michał Osiński — przewodniczący Klubu Miłośników Radomia, mgr Stanisław Ośko — wiceprzewodniczący Prezydium PRN w Radomiu, mgr Andrzej Szura — przedstawiciel Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, mgr Maria Wiecińska — kierownik Wydziału Kultury MRN w Radomiu.

W pierwszym dniu obrad wygłoszono 8 następujących referatów: „Dzieje ruchu skansenowskiego w Polsce — aktualny stan i perspektywy” mgr Stanisław Brzostowski; „Z doświadczeń ZZG — Zespół Chemii w ochronie architektury i budownictwa drewnianego” dr Michał Czajnik; „Zagospodarowanie turystyczne obiektów zabytkowych budownictwa drewnianego w Polsce” — doc. dr Wojciech Kalinowski; „Granice Ziemi Radomskiej w rozwoju historycznym” — mgr Maria Wilczyńska; „Stan zacho-

¹ Mianem „regionu radomskiego” określa się pn-wsch. część obecnego województwa kieleckiego, ograniczoną rzekami Wisłą, Pilicą, Kamienną i Drzewiczką, a pod względem geograficznym noszącą nazwę Równiny Radomskiej. Obszar ten prawie w całości pokrywał się z granicami ziemi radomskiej, uformowanej co najmniej w XVI stuleciu. Obecnie jest on podzielony na 8 następujących powiatów: Radom, Białobrzegi, Koźienice, Zwolen, Hża, Lipsko, Przysucha, Szydłowiec, z których 4 pierwsze tworzą tzw. Radomski Okręg Konserwatorski.

1. Jasionna, pow. Białobrzegi, kościół drewniany (fot. W. Wolny)

a

b

2. Branica, pow. Białobrzegi, dwór drewniany, a — stan w r. 1960 (fot. W. Wolny), b — stan jesienią r. 1970 (fot. R. Brykowski)

wania i potrzeby w zakresie ochrony zabytków budownictwa drewnianego” — mgr Jadwiga Marlewska (Okręgowy Konserwator Zabytków w Radomiu); „Typy zagospodarowań chłopskich Ziemi Radomskiej” — mgr Stefan Rosiński; „Zabytki drewnianej architektury sakralnej regionu radomskiego” — mgr Ryszard Brykowski; „Kościół w Jasionnej, aktualny stan badań” — mgr Janusz Batkowski.

Po referatach, jeszcze w pierwszym dniu obrad, rozpoczęto dyskusję, powołując równocześnie Komisję Wnioskową². Obrady w tym dniu zakończono wspólną kolacją.

W drugim dniu konferencji częściowo zrealizowano przewidziany programem objazd terenu, zwiedzając kościół w Jasionnej XVII i XVIII w. (il. 1, który był przedmiotem osobnego referatu, zniszczony dwór w Branicy — pocz. XIX w. (il. 2a, b), oraz zagrody w Kaszowie — we wsi projektowanej na rezerwat — XIX—XX w. Następnie kontynuowano dyskusję. W tym dniu obradom przewodniczył mgr inż. arch. Wojciech Jankowski z Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków. Łącznie w dyskusji wzięło udział 15 osób, poruszając zagadnienia dotyczące zarówno ogólnej problematyki skansenowskiej w kraju, jak również związane bezpośrednio z regionem i projektowanym tu skansenem.

² W skład Komisji Wnioskowej weszli: mgr Jan Batkowski, mgr Ryszard Brykowski, dr Michał Czajnik, Józef Knapik, mgr Jadwiga Marlewska, mgr Andrzej Michałowski. Osoby te wraz z mgr Stefanem Rosińskim (a bez mgr A. Michałowskiego), tworzyły Komitet Organizacyjny konferencji.

Ponieważ cały materiał z konferencji, tzn. wygłoszone referaty i głosy w dyskusji, zostaną w najbliższym czasie opublikowane³ zwalnia to z obowiązku ich szczegółowego omawiania na tym miejscu. Należy jedynie zasygnalizować najistotniejsze tematy poruszone w czasie dyskusji. I tak wśród zagadnień o charakterze ogólnokrajowym poruszono wciąż aktualną i niezwykle pilną sprawę uregulowania od strony prawnej zasad organizacji i budowy muzeów pod otwartym niebem oraz zakupu obiektów architektury przeznaczonych następnie na eksponaty muzealne (mgr inż. arch. Jan Tajchman). Scharakteryzowano trudności związane z ochroną drewnianego budownictwa „in situ” oraz potrzebę znalezienia nowej funkcji użytkowej dla wytypowanych do ochrony zabytków (mgr Andrzej Michałowski). Zwrócono też uwagę na konieczność podjęcia akcji szkolenia nowych kadr wyspecjalizowanych cieśli, póki żyją jeszcze starzy cieśle, mogący przekazać tradycję budowlaną poszczególnych regionów kraju (mgr Romuald Jałowiecki). W czasie dyskusji wicedyrektor mgr Stanisław Brzostowski obszernie przedstawił rozwój polskiego muzealnictwa skansenowskiego w ostatnich latach oraz potrzeby i aktualne możliwości dalszego jego rozwoju na tle ogólnego planu resortu.

W drugiej grupie zagadnień związanych z problematyką regionu radomskiego na czoło wysuwa się wypowiedź wiceprzewodniczącego Prezydium PRN w Radomiu, mgr. Stanisława Ośki, który zadeklarował poparcie dla projektowanego skansenu regionu radomskiego, proponując równocześnie 10-hektarową działkę, położoną w pobliżu przyszłych terenów wypoczynkowych, w gromadzie Mniszek⁴. Cenną pomoc w penetracji terenu w ramach studenckich praktyk wakacyjnych zadeklarował dr Marian Pokropek z Zakładu Etnografii UW. Mgr inż. arch. Zbigniew Lombarski przedstawił na konkretnych przykładach zainicjowaną w ostatnim czasie współpracę pomiędzy Wydziałem Budownictwa PRN w Białobrzegach a Okręgowym Konserwatorem Zabytków w Radomiu i zaapelował o taką samą współpracę z wydziałami budownictwa pozostałych powiatów tego regionu.

Zarówno w referatach dotyczących bezpośrednio regionu radomskiego, jak również podczas dyskusji przedstawiony został w sposób niezwykle dobitny aktualny stan zachowania oraz szybko postępujący proces zanikania na tym terenie zabytków budownictwa i architektury drewnianej. Praktycznie nie istnieją już drewniane dwory, plebanie, dworskie budownictwo gospodarcze (oficyny, spichlerze, wozownie, itp.), karczmy, a i liczba zachowanych zabytków architektury sakralnej (kościół, dzwonnice, kaplice) oraz budownictwa przemysłowego (młyny, wiatraki, domy i warsztaty rzemieślnicze) jest już niewielka. Toteż obecna chwila jest zasadniczo ostatnim momentem dla podjęcia prac nad organizacją i budową skansenu dla tego regionu.

Mając powyższe na uwadze uczestnicy konferencji powołali Komitet Organizacyjny Skansenu Regionu Radomskiego oraz wysunęli zarówno pod jego adresem, jak i pod adresem władz administracyjnych i konserwatorskich szereg konkretnych wniosków. Skład osobowy Komitetu daje gwarancję, że podjęta inicjatywa będzie kontynuowana i zostanie zrealizowana⁵. W przyszłości Komitet przekształciłby się w Radę Naukową

³ W czasie konferencji powołano Komisję Redakcyjną; mgr Jan Batkowski, mgr Aniela Borówczyzna, mgr Ryszard Brykowski, doc. dr Wojciech Kalinowski, Józef Knapik i mgr Jadwiga Marlewska.

⁴ Istnieją również realne możliwości zlokalizowania skansenu tuż pod Radomiem w miejscowości Woźniki, w oparciu o miejscową szkołę rolniczą. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że w ubiegłym roku z dotacji Miejskiej Rady Narodowej w Radomiu zakupiono dla przyszłego skansenu 3 obiekty (chałupa, wiatrak i spichlerzyk chłopski).

⁵ Do Komitetu Organizacyjnego Skansenu Regionu Radomskiego weszli: mgr Anna Apanowicz, kierownik Muzeum Regionalnego w Radomiu, mgr Jan Batkowski — sekretarz miejskiego oddziału PAX, mgr Ryszard Brykowski — Instytut Sztuki PAN, mgr Stanisław Brzostowski — wicedyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, dr Michał Czajnik — ZZG INCO, inż. Marian Kubiakowski — Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach, doc. dr Wojciech Kalinowski — Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, mgr Halina Kisielówna — kierownik Archiwum Państwowego w Radomiu, członek Zarządu Radomskiego Towarzystwa Naukowego, Józef Knapik — sekretarz wojewódzkiego oddziału PAX, mgr Jadwiga Marlewska — Okręgowy Konserwator Zabytków, mgr Andrzej Michałowski — Pracownia Konserwacji Zabytków Warszawa, mgr Stanisław Ośko — wiceprzewodniczący PPRN w Radomiu, mgr Michał Osieński — przewodniczący Towarzystwa Miłośników Radomia, mgr Hanna Orzechowska — Wojewódzki Urząd Konserwatorski Warszawa, dr Marian Pokropek — Zakład Etnografii UW, mgr Stefan Rosiński — Muzeum Regionalne w Radomiu, mgr Jan Tajchman — Uniwersytet Toruński, Wacław Telus — przewodniczący PMRN w Radomiu, prof. dr Ignacy Tłoczek — Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego Warszawa, mgr Maria Wiecińska — kierownik Wydziału Kultury MRN w Radomiu.

Skansenu oraz objąłby społeczny patronat nad skansenem. Myśl powołania społecznego patronatu dla budowy skansenu, patronatu, który skupiałby przedstawiciele miejscowych władz terenowych, aparatu administracyjnego, organizacji społecznych, zakładów pracy, instytucji i działaczy kulturalnych, jest niewątpliwie nowatorska i interesująca, nie mająca w dotychczasowych poczynaniach na terenie kraju odpowiednika.

W nawiązaniu do wniosków i postulatów, jakie zostały zgłoszone, w sprawie skansenu dla regionu radomskiego na tej konferencji, odbyło się w dniu 28 kwietnia br. z inicjatywy Prezydiów PRN i MRN w Radomiu oraz członków Komitetu Organizacyjnego konferencji pierwsze posiedzenie Społecznego Komitetu Budowy Skansenu Regionu Radomskiego. W posiedzeniu udział wzięli również kierownicy i pracownicy poszczególnych wydziałów obu rad narodowych (np. kultury, architektury i urbanistyki, geodezji). Przewodniczył mgr Stanisław Ośko, wiceprzewodniczący Prezydium PRN w Radomiu.

Na posiedzeniu przedyskutowano plan koncepcyjny projektowanego skansenu, przedstawiony przez mgr Stefana Rosińskiego. Następnie dokonano wizji lokalnej trzech terenów proponowanych pod przyszły skansen (rejon Kosowa i Wośnik pod Radomiem oraz teren pod Skaryszewem). Po ożywionej dyskusji wybrano najbardziej atrakcyjny teren w Kosowie (odległy od Radomia ok. 5 km, dostępny miejską komunikacją samochodową), który niewątpliwie należy do najciekawszych terenów, jakie przeznaczono dotąd w kraju dla parków etnograficznych. Równocześnie jednak ta duża atrakcyjność jest w pewnym stopniu jego mankamentem, gdyż urozmaicona rzeźba terenu nie jest adekwatna dla równinnych obszarów, jakie są charakterystyczne dla regionu radomskiego.

Na zakończenie przyjęto następujący ramowy plan dalszej działalności w bieżącym roku: spowodowanie zatwierdzenia Społecznego Komitetu Budowy Skansenu Regionu Radomskiego przez uchwały Prezydiów Rad Narodowych oraz powołania skansenu, jako Oddziału Muzeum w Radomiu; utworzenie w ramach Społecznego Komitetu dwóch Komisji — organizacyjnej i programowej; wykupienie terenów pod przyszły skansen i przeprowadzenie całej strony prawnej przedsięwzięcia; wykonanie pomiaru geodezyjnego, a w miarę możliwości także inwentaryzacji zieleni; wykonanie szczegółowych pomiarów architektonicznych zakupionych już obiektów; opracowanie wstępnych założeń programowo-projektowych i kontynuowanie badań w terenie.

Ryszard Brykowski

ZAGADNIENIA BADAWCZE

I PROJEKTOWE ZESPOŁU ULICY KANONICZEJ W KRAKOWIE

Symposium konserwatorskie zorganizowane pod tym tytułem przez krakowski Oddział Pracowni Konserwacji Zabytków odbyło się w Krakowie w dniach 20—21 maja 1971 r. Wśród ponad stu uczestników tego spotkania znaleźli się wojewódzcy konserwatorzy zabytków, przedstawiciele Biura Dokumentacji Zabytków, wyższych uczelni, instytutów naukowych, wszystkich Oddziałów i Zakładów PKZ. Otwarcia sympozjum dokonał mgr inż. Władysław Wojnarowski — dyrektor Oddziału w Krakowie. Obrady odbyły się w trzech sesjach, w trakcie których wygłoszono następujące referaty: prof. dr Jan Zachwatowicz — *Zagadnienia rewaloryzacji ośrodków staromiejskich*, mgr Jerzy Kossowski — *Rewaloryzacja obiektów zabytkowych przy ulicy Kanoniczej w wyniku kompleksowych badań historycznych*, mgr Kazimierz Radwański — *Uwagi na temat wczesnośredniowiecznych warstw kulturowych i poziomów naturalnych rejonu ulicy Kanoniczej*, dr Andrzej Fischinger — *Historia zabudowy ulicy Kanoniczej*, mgr Aleksandra Bogdanowska — *Metoda i wyniki badań wystroju budynków przy ulicy Kanoniczej*, inż. Andrzej Swaryczewski — *Badania architektoniczne obiektów przy ulicy Kanoniczej*, mgr inż. arch. Leszek Stachowski — *Zagadnienia projektowe zespołu ulicy Kanoniczej*. Znaczną część obrad poświęcono szczegółowemu zapoznaniu się z wynikami badań bezpośrednio na obiektach (oprowadzali autorzy referatów) oraz na wystawie, którą zorganizowała krakowska Pracownia Projektowa